

Temetni jöttem...

PUBLICISZTIKA - LXII. évfolyam, 25. szám, 2018. június 22.

A szerző, akinek nevét nem, csak hevét idézem ide a lassan a *Pravda* és magyar klónja, a *Szabad Nép* színvonalán megnyilvánuló kormány- és pártközeli napilapból, ezt volt képes leírni egy amolyan munkáslevelezői véleménycikkből, hogy Soros Györgyöt annak mestere, Karl Popper, teljesebb nevén Sir Karl Raymund Popper révén befeketíthesse: „a velejéig marxista lelkületű Karl Popper egyszerűen átplántálta Marx tévtanait a modern világba, és megalkotta vulgárfilozófiai agyszüleményét, a nyílt társadalom teóriáját.” A főállásban Felcsúton jegyzőként alkalmazott sajtólevelező nyilván egyetlen sort sem olvasott Poppertől, akinél antimarxistább filozófust keveset lehet találni, de ez miért is tűnne fel a napilap szerkesztőinek?

A műveletlenséggel kevert készsleges szervilizmusnak ezen a megnyilvánulásán akár mulatni is lehetne, ha a nyílt társadalomnak a kommunizmussal és fasizmussal élesen szembenálló eszméjét hirdető (és nem mellékesen Soros György alapította) Közép-európai Egyetem és testvérintézménye, a Central European University (CEU) nem állnának képletesen szólva a sír szélén.

„A jó gyakorta sírba száll vele”

A CEU távozása

Temetni jöttem tehát a CEU-t, nem dicsérni – de temetni nehéz, dicsérni most még sokkal könnyebb lenne, különösen mert, mint tudjuk, „a rossz, mit ember tesz, túléli őt”, és ha Budapesten már csak a porhüvelye marad, akkor a mi objektív kormányajtónk aligha pazarol majd elismerő szavakat rá. Márpedig ha a CEU sorsa az lesz, amit egyik tavalyi cikkemben megjósoltam, nevezetesen, hogy a kormány szétárja mind a két karját és könnyes szemekkel konstatálja, hogy sajnos hiába adtak meg minden lehetőséget, a CEU nem teljesítette a törvény mindenkire egyformán vonatkozó feltételeit, szóval ha a CEU augusztus végéig nem kapja meg az engedélyt a további működésére, illetve nem ismerik el, hogy anyaországában, az USA-ban is van képzése, akkor mennie kell. A rektora szerint ugyanis nem vághatnak neki a következő tanévnek a jelen bizonytalan helyzetben, hiszen nem tudnak mit mondani a jelentkezőknek. Valki László múlt heti írásában (*A lex CEU forrásai, ÉS, 2018/24., június 15.*) alaposan feltárta az egyetemet ellehetetlenítő törvénymódosítás hátterét és nemzetközi összefüggéseit. Ezért most csak azokra a részletekre szorítkozunk, amelyekről ott nem volt szó.

2016 őszén az érvényes előírásokkal összhangban az Oktatási Hivatal megvizsgálta az országban működő külföldi egyetemeket, és többek között megállapította, hogy a CEU pár könnyen kiküszöbölhető adminisztratív hiányosság pótlásával megfelelhet a szabályoknak. Tavaly februárban a már korábban megkezdődött Soros-ellenes kampány részeként Schmidt Mária indította a nyilvános akciót azzal, hogy megtámadta a nyílt társadalom eszméjét az oktatási kínálatában is érvényesítő CEU-t. A következményeket már akkor is sejteni lehetett, és valóban, az április 4-én indokolatlanul rendkívüli sürgősséggel benyújtott törvénymódosítás a megadott rövid határidőn belül abszurd feltételeket szabott.

Az ezt követő hazai és nemzetközi felháborodás hatására először csupán annyit tettek, hogy az egyik teljesíthetetlen követelményt, amelyik az USA-ban az oktatásügyben illetéktelen szövetségi kormánnyal kötendő egyezséget írta volna elő, visszavonták, de abból nem engedtek, hogy anyaállamában a CEU „ténylegesen felsőoktatási képzést folytasson”, jóllehet az amerikai egyetemek szerte a világban e megkötés nélkül működhetnek. A CEU végül eleget tett ennek is, és a tavaly nyáron megkötött szerződés

szerint a Bard College adott helyet a CEU amerikai kampuszának, s ezt New York állam illetékes hatóságai jóvá is hagyták. A szerződés megkötése után azonban a kormány inkább kitolta a döntési határidőt, hogy további bizonytalanságban tarthassa az egyetemet.

Sokan reménykedtünk abban, hogy ha már a CEU melletti nagy tüntetés és aláírásgyűjtés, valamint a Fidesz-jelöltekkel kistafrizott Alkotmánybíróság nem segít, a nemzetközi szervezetek, például az Európai Parlament, a Velencei Bizottság vagy az Európai Néppárt (EPP) olyan nyomást lesznek képesek gyakorolni a kormányra, ami visszavonulásra készítheti. Én a legjobban az EPP-re számítottam, mert a többieknek nincsen kényszerítő erejük, legfeljebb perre vihetik az ügyet az Európai Bíróságon, de mire annak vége lesz, addigra nemcsak a fű, de a fák is kinőnek a CEU sírján.

Csak hogy az EPP a jövő évi európai parlamenti választások előtt kétszer is meggondolja, hogy elidegenítse-e magától a sok képviselőt biztosan hozó Fideszt, amely adott esetben nyugodtan átülhetne egygel vagy inkább kettővel jobbra, azaz nem a konzervatívok, hanem a radikálisok, (ma még) a brit UKIP, a francia Nemzeti Szövetség, a holland és az osztrák Szabadság Párt és a német AfD mellé, „A Nemzetek és Szabadság Európája” nevű pártszövetségbe, ahol akár vezető szerephez is juthatna. Mert afelől biztosak lehetünk, hogy a Fidesz és vezére kilépni semmiképpen nem akar az EU-ból, és nem annyira a nagy összegű támogatások elvesztése miatt, mint azért, mert akkor az országban lévő multinacionális vállalatok azonnal átköltöznének oda, ahol továbbra is vámmentesen kereskedhetnek az EU tagországaival.

Most ott tartunk, hogy a választások után egy háromtagú küldöttség járt a Bard College-ban, és Palkovics László június 2-án ezt nyilatkozta a *Magyar Hírlap*nak: „Jelenleg szakértők bevonásával vizsgáljuk, hogy valódi képzés folyik-e a CEU-n az Egyesült Államokban.” Ez a nyilatkozat annyiban álságos, hogy az egy éve kötött szerződés alapján teljes volumenű képzés kialakítására esélye sincs egy intézménynek, legföljebb meghirdetheti azokat. A CEU pedig feltehetőleg a végsőkéig kitart, de attól félek, a magyar kormány is. Az egyedüli garanciánk pedig az, hogy „Brutus derék, becsületes férfiú”.

„Súlyos bűne volt, és Caesar érte súlyosan lakolt meg”

Az NKFIH elmúlása

Pálinkás József MTA-elnöki mandátuma 2014 májusában telt le, de tudománymenedzserként tovább kívánt működni, ezért 2015. januári dátummal megalapíthatta a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatalt, amelynek a büdzséjébe összevonta a korábban külön soron az Akadémia költségvetésében, de nem annak fennhatósága alatt működő OTKA (Országos Tudományos és Kutatási Alapprogramok) és az Innovációs Alap forrásait, amelyek Pálinkás egy idén áprilisi interjúja szerint összesen kb. 80 milliárd Ft-ot tettek ki.

Ugyanakkor szemben a korábbi teljes függetlenségével, az NKFIH-ba tagozódva az OTKA egy kormányhivatal része lett, ami akkoriban a kutatók heves tiltakozását váltotta ki. A Lázár vezette Miniszterelnökségen belül az NKFIH a közigazgatási államtitkár alá tartozott, többek között a Központi Statisztikai Hivatallal, a Kormányzati Ellenőrzési Hivatallal és a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel egy sorban. A munkatársak közalkalmazotti státuszából kormánytisztviselőkké avansáltak, az intézkedésekkel járó pályázati időigény és bürokrácia pedig jelentősen megnőtt: az érintettek sokszor hónapokig nem kapnak értesítést döntésekről, kérelmek elfogadásáról stb.

Igaz viszont, hogy a kutatói közbeszédben továbbra is OTKA-nak nevezett pályázati rendszer lényege, a független és objektív bírálati rend nem szenvedett csorbát, sőt az OTKA-ra jutó pénzek is jelentősen megnövekedtek: évi 7 milliárról mostanra csaknem 13 milliárdra. Ugyanakkor Pálinkás saját elvei szerint alakította át a szervezetet, benne a bírálatokban a legnagyobb szerepet játszó zsűriket, kollégiumokat, és noha voltak preferenciái a kutatási irányokról, a kollégiumokban meghozott döntésekbe nem szólt bele, azokat nem módosította.

A legutóbbi *ÉS*-cikkemben is megírtam (*Már a jövő sem biztos*, 2018/22., jún. 1.), hogy az innovációs források várhatóan átkerülnek az Innovációs és Technológiai Minisztériumba (ITM). Akkor nem vettem észre, hogy az ITM feladatait felsoroló törvény a tudománypolitikai és koordinációs feladatokat is ide rendelte, mert csak azokat területeket vettem sorra, amelyeket a külön felsorolt államtitkárságok felügyelnek. A két kimaradt, de az egyetemi és kutatói társadalmat húsbavágóan érintő funkciót ugyanis Palkovics László miniszterként magához vonta, s velük a teljes NKFIH-t is, amelynek elnökét felmentették, két szakmai elnökhelyettese pedig tudtommal már be is jelentette a lemondását, így csupán a politikai kinevezett Spaller Endre korábbi fideszes képviselő marad a hivatal élén.

Ugyan a *Pesti Srácok* című, itt nem minősített stílusú portál Pálinkás elleni kirohanásának idejére is rosszul emlékeztem, hiszen az nem a választások előtt, hanem azok után, április 14-én került napvilágra, tévedés lenne azt hinni, hogy ez adta meg az indítóhangot Pálinkásnak az NKFIH éléről való eltávolításához. Az ott megjelent hozzá nem értő állításokból idézzünk ide egyet: „Pálinkás József ... az alap kutatásokat preferálta, amelynek [helyesebben: amelyeknek a] gazdaság modernizációjára kifejtett hatása minimális. E soha nem látott mértékű [??] támogatás ellenére az akadémiai szektor, és végül maga Pálinkás is, ahogyan látni fogjuk, a kormányfő ellen fordultak.”

Milyen jellemző, hogy a portál szerint azzal, hogy Pálinkás a CEU ittmaradását fontosnak mondta, úgymond „a kormányfő ellen fordult”. Vagyis Orbán Viktor nem a törvényeket akarta betartatni a CEU-val (is), hanem eleve a távozásra akarta rákényszeríteni az egyetemet? Vajon nem így néz ki egy beismerő vallomás?

Láttuk az előbb, hogy a többek között az alap kutatásokat is támogató OTKA 12,7 milliárdja eltöpreml a Hivatal 80 milliárdos teljes támogatási keretéhez képest: annak ez kevesebb mint 16 százaléka – nem beszélve a kis- és középvállalkozások számára rendelkezésre állt 2100 milliárd (!) forintos keretről.

De április közepére már nyilván tudni lehetett, amire már a *hvg.hu* alapján tavaly április cikkemben (*Borges dilemmája, ÉS*, 2017/17., ápr. 28.) is utaltam, hogy Palkovics a kutatással és innovációval foglalkozó miniszter lenne. Mivel pedig a miniszterelnök Palkovicsot kívánta helyzetbe hozni, ebben a zéró összegű játszmában ő nyert meg mindent. A kérdés most már az, hogy Pálinkás mellett mi is mindent elvesztettünk-e. De csak reménykedjünk tovább, hisz „Brutus becses, derék egy férfiú.”

„De Brutus mondja, hogy nagyokra tört” Kancellárt az Akadémiának!

Amint azt elsőként az *abcug.hu* megírta, június 12-én kedden 10:36-kor az ITM főosztályvezetője a közigazgatási államtitkár nevében postázott egy emailt az MTA Jogi Főosztályára, amelyre „lehetőség szerint” 11:30-ig, azaz 54 (ötvennégy!) percen belül kért választ.

A levélben egy pár soros bevezető (de nem indoklás) mellett a következő törvénymódosítási javaslat szerepelt: „Az akadémiai költségvetési szervek kutatási feladatait támogató tevékenységek tárgyi és személyi feltételeinek megteremtéséhez, a speciális kutatási feltételek biztosításához a kormányzati tudománypolitikáért felelős miniszter az általa vezetett minisztérium költségvetési fejezetében biztosít költségvetési támogatást.”

Az MTA válaszában ragaszkodott a törvényekben biztosított jogosultságaihoz, kifejtette, hogy a kutatóhálózatára előírt működtetési kötelezettségeit a javasolt új keretek között nem tudja teljesíteni, továbbá emlékeztetett arra, hogy két évente rendszeresen beszámol az Országgyűlésnek a magyar tudomány helyzetéről, de felajánlotta egyeztetési készségét. Ezután az elnök péntekre összehívta az elnökség kibővített ülését, amelyen Palkovics ITM-miniszter is megjelent.

Itt a miniszter elmondta, hogy az állam nem akarja átvenni vagy máshová helyezni az MTA intézeteit, sőt beleszólni sem kíván azok működésébe, csupán a rossz hazai innovációs szerkezet átalakítása, a csekély

innovációs képesség növelése érdekében kívánják átalakítani a finanszírozás rendszerét. „Így a felsőoktatási intézmények kutatás-fejlesztésre fordítható jelenlegi 29,1 milliárd forintos támogatása, az Országos Tudományos Kutatási Alapprogram 12,7 milliárd forintos teljes költségvetése és a Magyar Tudományos Akadémia kutatásban hasznosuló 28,1 milliárd forintos költségvetési támogatása a minisztérium egységes koordinációjába kerül” – állítja a minisztérium közleménye. Vagyis Palkovicsból végül mégis kutatásügyi miniszter lett.

Az ülésen nemcsak a működtetési problémákra mutattak rá, hanem a jogi aggályokat is hosszan sorolták, hiszen az MTA státuszával összeférhetetlen, hogy ne a parlament döntésétől, hanem egy minisztériumi tisztviselő aláírásától függjön a költségvetése. Az MTA-ról szóló törvény a következő passzusokat is tartalmazza: „Az Akadémia az e törvényben meghatározott feladatainak ellátása céljából közfinanszírozású kutatóhálózatot, kiszolgáló és egyéb intézményeket létesít és működtet, amelyek felett irányítási jogot gyakorol”, illetve „tudományos kutatások folytatása céljából, a központi költségvetésből támogatott főhivatású kutatóhálózatot tart fenn, megalkotja működési szabályait, és hatékonyan működteti azt”.

Ezt nyilvánvalóan meg kell változtatni, ha az új szabályozás életbe lép. Nincs kétségem persze, hogy az engedelmes kormánypárti képviselők csukott szemmel megszavazzák, ha kell, de hadd hívjam fel a figyelmet az MTA-val alkotmányosan azonos státuszú Magyar Művészeti Akadémiáról (MMA) szóló párhuzamos törvényhelyre: „Az MMA a központi költségvetésben önálló fejezetet alkot, amely tartalmazza az MMA által irányított költségvetési szervek költségvetését is.” Milyen érdekes lesz, ha majd az MTA pénzügyi döntéseit egy miniszter ellenjegyzi, míg az MMA továbbra is saját kebelén belül fogja eldönteni, mire mennyit költ!

A gondolatrendőrség szerepét örömezt ellátó és kormányzati pénzekből felhizlalt sajtó máris beállt a sorba. A *Demokrata* például ezt írta: „Épp ideje rendet vágni a Magyar Tudományos Akadémián, mely jelentős részben – legalábbis a társadalomtudományok vonatkozásában – a balliberális ideológia egyik utolsó, makacs végvára” – igyekezvén a módosítás motivációját kitalálni.

Az MTA Elnöksége kivételes egyhangúsággal utasította el az integritását fenyegető javaslatot, és végső esetben egy rendkívüli közgyűlést is kilátásba helyezett. A tárgyalások az MTA és az ITM között lapzártakor tovább folynak. A tudóstársadalom pedig széles körű kampányt kezdeményezett, amelyben egy petíció aláírása révén jeles hazai tudósok mellett külföldi hírességek is részt vettek, például a nyelvész Noam Chomsky és a (magyarul is tudó) MTA tiszteleti tag oxfordi történész, Robert Evans, aki egy bejegyzést is tett az aláírása mellé: „ezt, a kulturális diktatúra további fokozását már a MTA-nak ki kell kérnie magának”.

A tervzet tehát az MTA kutatóhálózatának a támogatását kívánja kormányzati felügyelet alá helyezni. A fent említett 28,1 milliárdból nagyjából 20 milliárd fordítódik jelenleg a kutatóhálózatnak főként bér-, kisebb részben dologi kiadásaira, vagyis túlnyomórészt a közalkalmazottak fizetésére. A fennmaradó összegek az évi 1 milliárdnyi fiatal kutatói keret, amelyből a kezdő tudósoknak biztosít állás- és karrierlehetőséget, és különböző pályázati források, például a külföldről hazacsábító (valamint a kiváló fiatal tudósokat itthon marasztaló) Lendület, a posztdoktori, valamint a kutatási eszközök megújítását célzó infrastruktúra-pályázatok. De beletartozik még az egyetemekre kihelyezett, pontosabban onnan megpályázható támogatott kutatócsoportok hálózata is.

Ez a – legyünk demagógok – három stadionnyi összeg áll most szemben az Infrastruktúra Alap évi csaknem 70 milliárdjával, valamint az ITM további, szinte elképzelhetetlen nagyságú, 1500 milliárdnyi éves költségvetésével. Felmerül a kérdés: ha tényleg rossz, alacsony hatásfokú és finanszírozású az innováció működése Magyarországon, akkor miért is nem növeli a kormány a rendelkezésére álló egyéb forrásokból az ezt szolgáló kiadásokat? Miért is gondolják, hogy Palkovics és tudományos vagy tudománymenedzselési gyakorlattal nem rendelkező minisztériumi hivatalnokai jobban tudják, hogyan kell tudományt irányítani és finanszírozni, mint az MTA szervezete?

„Nem szólok én, hogy Brutusnak beszédét cáfoljam: azt mondom csak, mit tudok.”

Nos, mindannyian tudjuk, hogy ezek rossz kérdések. Mert valójában arról van itt szó, ami már végigsöpört az egyetemeken és sok más intézményen. Az MTA talán az utolsó bástyája a kormánytól független intézményeknek. Nem államosítani akarják az MTA-t vagy intézeteit, csupán Palkovicsot mint egyfajta kancellárt teszik az MTA-elnök fölé vagy mellé, mert ahogy az egyetemeken minden pénzügyi döntéshez a kancellár jóváhagyása kell, ugyanúgy a kutatási döntésekhez, intézeti költségvetésekhez, azaz mindenhez, aminek pénzügyi vonatkozása van, szükséges lesz az ITM engedélye, és ezzel teljes mértékben befolyásolni tudja, hova kerüljenek a források, vagyis hogyan ossza fel azokat az MTA az egyes kutatóhelyek között.

*

De mit is temetünk? Hiszen a CEU (még) él, az ígérek szerint az OTKA is megmarad, és az MTA-t sem „államosítják”. Ez mind igaz, ugyanakkor az autonómiák maradékát is kiszivattyúzzák a tudomány szervezeteiből, és akinél a kasszakulcs, az sok mindent megengedhet magának. Az akadémiai élet, azaz az egyetemek és a kutatók autonómiáját jöttem temetni, hiába is mondják Brutusról, hogy „bizonyal ő derék egy férfiú”.

(A Shakespeare-idézeteket Vörösmarty Mihály fordította.)